

מגד ירחים

כס"ד

עלון חדשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל ■ גיליון מס' 97 ■ כסלו תשס"ה

על משנת הראי"ה מאת הראי"ה קוק זצ"ל

"על כן בעת ההיא, בעת המהומה והמבוכה, אשר סדרי החיים היוונים נתפשטו בארץ ישראל למכביר, ונשאר רק ברק האמונה הפנימית השוכנת עמוק בלב הישראלי, היה האות בדוגמת פך שמן קטן המונח בחותמו של כהן גדול שאותו לא יטמאו זרים."

מאמרי הראי"ה, "פך השמן", עמ' 153

של קודש, כשם שהוא מונע את אור הקודש... כך הוא מוריד את ערכו ומחשיך את יפעתו" (שם, עמ' כג).
 במובאה דלעיל כותב מרן הרב זצ"ל כי עולם התרבות היוונית, "נתפשט בארץ ישראל למכביר" השקפה תרבותית זו האפילה על סדרי המציאות הרוחנית והותירה אותם חשופים לכוחות רשע ומוסר שלילי ומנותקים מעולמות רוח עליונים. התקווה לשיקום רוחני של עולם פגום ותורת חיים נעוצה רק ב"פך שמן קטן המונח בחותמו של כהן גדול... (ברק האמונה הפנימית) שאותו לא יטמאו זרים". יסודותיה הרוחניים של אמונה זו הם שישפיעו ויתקנו את המציאות החומרנית.
 לעניות דעתי, חובה עלינו לחשוב על מורכבות זו גם בהקשר למערכת החינוכית הדתית בתקופתנו, היינו - כיצד יש להבדיל בין הקודש לבין החול.
 אחד החידושים המרכזיים של "משנת הרב" הוא בהקשר למציאות העכשווית על חיי היומיום, היא היכולת ליישם את "בכל דרכיך דעהו" (משלי, ג', ו') בתוך המציאות החומרנית. מערכת חינוך סגורה בתוך עצמה המתעלמת ממצייאות החול ומפקירה אותה ל"כוחות זרים" פוגמת הן במציאות והן ברוחניות. בספרו "אורות התשובה" כותב הרב בבחיור רבה בעניין זה: "לפעמים על ידי מה שמתאמצים להיות מדובקים ברוחניות עליונה... הגוף נעזב מן הנשמה, ועל ידי זה המידות הרעות שולטות בו. ואח"כ כשהסתכלות העליונה נגמרת... מוצאת הנשמה את הגוף שבור בקלקולי תכונותיו" (פרק יד, ב).
 ולואי ונזכה ל"תורת חיים" אמיתית - תורת ארץ הקודש בשלימותה:

הרב ד"ר יוחאי רודיק
 מפמ"ר מחשבת ישראל בחינוך הדתי

אחד משורשי המאבק בין תורת יוון לתורת עם ישראל מתבטא בשאלת החלת ערכי המוסר והעולם הרוחני על המציאות החומרנית והגשמית. ההשקפה היוונית מנתקת בין עולם הרוח והחכמה העליונה לבין עולם המציאות הממשי. חכמי אתונה מסתגרים בתוך עולמם, מתעלמים מ"הבלי העולם הזה" וכל עניינם מתמקד בעיסוק בחכמה וברוח.
 עולם היהדות מתנגד נחרצות להשקפת עולם זו. מרן הרב זצ"ל כותב בהקשר לזה: "העולם ומלואו לאור ישראל מחכים, לאור עליון של בהירות תהילת שם ה'... העם המטהר את העולם כולו מטומאתו ומכל מחשכיו, העם אשר נחל חמדה גנוזה... לא הפקרות העולם החומרי בכל ערכיו, לא עזובת הגוף ביסוד ערלתו וטומאתו... כי אם רוממות הכל" (אורות, עמ' כב). תפקיד עם ישראל בעולם הוא תיקון העולם ורוממותו ופריצת הדרך לעולם טוב יותר, מוסרי יותר.
 לעומת זאת, ההשקפה הנוכרית (יוונית) הדוגלת בעולם הפירוד וחוסר האחדות כדברי הרב: "העולם הגויי ככה הוא, מורכב, מחולק, אין אחדות לגוף עם הנשמה, אין חיבור והתמזגות פנימית לרוחניות העולם וגשמותו" (שם, עמ' כג).
 השקפת עולם המתעלמת מן הקשר שבין החומר והרוח מזניחה את המורכבות העדינה הממזגת שני כוחות אלו. תורה כזו היא תורה פגומה היוצרת, בעצם קיומה, את עולם הטומאה ומעצימה את כוחות הרשע. עזיבת עולם המעשה והמצוות לטובת "רוחניות עליונה", המנותקת מהמציאות העכשווית וחי החומר פוגעת הן בעולם הגשמי והן בעולם הרוחני עצמו, כיוון שאיננה מאפשרת לו להיאחז במציאות ומפחיתה את ערכו.
 ביטוי מפורש לעניין זה נותן הרב בדבריו: "ההפקר של העולם המעשי, הבא מתוך התפרצות אל העולם הרוחני, בלא סדר ותיקון

נקודות למחשבה ודיון

- הדגימו כיצד ניתן ליישם ולחבר את התורה אל החיים:
- יש הטוענים כי מעורבות החיים הדתיים והציבור הדתי בחיי החולין של מדינת ישראל, לגוניהם השונים, מערערת את היסודות הדתיים של החיים. כיצד ניתן להתמודד עם טענה זו עקרונית ומעשית?

חג החנוכה בשנת השמיטה

לניצחון רוחני, אבל כשמתעמקים בענין ברור שהניצחון הממשי הגיע מתוך הגבורה הרוחנית. נס המרד שיצא ממודיעין בא מתוך גבורה רוחנית פנימית, שרצתה לשמור על קדשי ישראל, ומתוך כך יצאו למלחמה מול היוונים, והצליחו להגיע להצלה ממשית וממנה להצלה רוחנית. הבסיס לנס הגדול של חנוכה הוא הגבורה הרוחנית, ולכן ההלל קודם להודאה על פי דבריו אלו של הרב. מידת הגבורה כוללת בתוכה גבורה רוחנית: "איזהו גיבור: הכובש את יצרו" וגם גבורה מעשית: "ההתעמלות שצעירי ישראל עוסקים בארץ ישראל לחזק גופם בשביל להיות בניס אמיצי כח לאומה" (אורות, עמ' פ). הרב עומד על כך שבארץ ישראל שני חלקי הגבורה צריכים להיות מחוברים, אותה התעמלות של צעירי ישראל "היא משכללת את הכח הרוחני של הצדיקים העליונים, העוסקים ביחודים של שמות הקדושים, להרבות הבלטת האור האלוקי בעולם, ואין גילוי אור אחד עומד בלא חבירו כלל" (שם). אור נרות החנוכה כולל את הגבורה הרוחנית עם הגבורה המעשית, ונרות אלו מבטאות את ההלל הבא על ההצלה הרוחנית עם ההודאה

כולה, ואחריהן נמשכות ובאות כל המידות והדעות בישראל". מדברי הרב עולה שההלל הוא דווקא על ההתגברות הרוחנית על תרבות יוון. וכן בהמשך הדברים: "היסוד התכליתי של ימי קדש אלו, הוא להכיר את הערך הנשגב של הנהגת אדון כל יתברך, איך שמהמון הדברים המתנשאים להשיחית ולבלע כל קודש - הכין רטיה למכה עד שימלאך רע בעל כרחו יענה אמן. וכמו שאירע ליעקב עם שרו של עשו, שלא נפטר ממנו בהאבקתו עמו, עד אשר ברך אותו שם, כך אירע לבניו בימי החושך של מלכות יוון, שזכינו לתשועה כללית רוחנית גדולה, ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה". ההלל וההודאה באו מתוך הגבורה, עם ישראל הצליח להתגבר על התרבות היוונית וכמו כן הצליח להתגבר על היוונים עצמם "מסרת גיבורים בידי חלשים, רבים ביד מעטים". נשאלת השאלה: מה קדם למה: האם ההצלה הרוחנית או ההצלה הממשית כלשונו של הרב: במחשבה ראשונה נראה שמתוך שהצליחו להתגבר במישור הממשי יכולים היו להגיע אל המקדש, לטהרו ולחדש את העבודה בו, ולהגיע

במסכת שבת בדף כא, ב: מצינו דברי חז"ל על ימי חנוכה: "לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה". ובמסכת ערכין בדף י, א: הדנה בנושא הלל במועדים, קובעת הגמרא שההלל של ימי החנוכה הוא "משום ניסא". בפשט הדברים נראה שמדובר על נס ההצלה, כפי שמצינו במסכת מגילה בדף יד, ב לגבי חובת אמירת הלל, אם אומרים הלל על הצלה מעבודת לחרות, קל וחומר שנאמר הלל על נס של הצלה ממוות לחיים! מרן הרב זצ"ל בפירושו לסידור "עולת ראייה" (חלק א' עמ' תלו והדברים כתובים גם בעין אי"ה על מסכת שבת ח"א פסקה יג) מסביר כי "ההודאה היא על ההצלה הממשית בשעתה, מהחשב שפגעה אז בישראל על ידי רשעי מלכות יוון, אולם ההלל הוא על התוכן הרוחני של ההתנגשות עם רוח יוון, שנצחון רוח ישראל הביא עמו צד טוב שישאר לעד בישראל... תרבות יוון העמידה לנס, את עליצות החיים וההנאות הגופניות, היונים רצו לעקור את תכונת החיים הרוחניים של ישראל, את שורשי התורה הרואה בטהרה ובצניעות, את היסוד הראשי של חיי המשפחה, שעליה בנויה האומה

"שחרור רוח-ישראל מעקת רוח-יוון"

במאמר על "נר חנוכה" כתב מרן הרב זצ"ל: "שחרורו של רוח ישראל, המיוחד בטהרתו הפנימית, מעקת רוח יוון המתהדר ביפיותו החיצונית שתחתיה שוכנים כיעור וטומאה - השחרור שזכינו לו על ידי ההתעוררות הקדושה של תחיית הרוח הלאומי שלנו ממקורו, על ידי גבורי קנאות-הקודש, החשמונאים הכהנים הקדושים, הניח את חותמו על מהלך הדורות לכל הזמנים. ההתנגשות של רוח ישראל זהו תהליך שאינו פוסק, עד אשר יפוח היום הגדול, אשר בו יהיה נצדק קודש".

הרב מ"צ נריה. מועדי הראי"ה עמ' קס

"יוונים בהיכל..."

"משכנסו יוונים להיכל - טמאו כל השמנים שבהיכל" (שבת כ"ב, א). אמנם שנינו "יפיותו של יפת יהא באהלי שם" (מגילה ט' ב), ברם זה רק באהל, בשטח החיצון של הבית, לא כן ההיכל - הוא מיוחד לפנימיות, שם לא יקרב זר, שם צריך להשמר רוחו של שם רוחו של ישראל בטהרתו.

בשטחי המדע יש מקום להעזרות ע"י חכמת גויים - "יש חכמה בגויים" (איכה רבתי ב' יז). לא כן בשטחים הפנימיים של תורת המוסר והשקפת העולם, כאן גישת חכמי אומות העולם יכולה לגרום נזקים חמורים, העולם הרוחני שלהם יסודותיו שונים לגמרי, ומסוכנים הם לרוח ישראל, ומאותה חכמה יוונית הזהירונו חז"ל (ועי' אורות עמ' קנ"ב). ומה שקרה בימי מתתיהו, זו היתה חדירתה של רוח יוון וחכמת יוון להיכל, לשטח הפנימי, זו עצמה "טמאה כל השמנים בהיכל", זו עצמה גרמה טומאה לשמן הטהור של רוח ישראל. (הדברים נמסרו מפי ד"ר מ. זיידל ז"ל תלמיד הרב שבחדש כסלו חל יום הזכרון שלו)

הרב מ"צ נריה. מועדי הראי"ה עמ' קנט

ממלכת כהנים

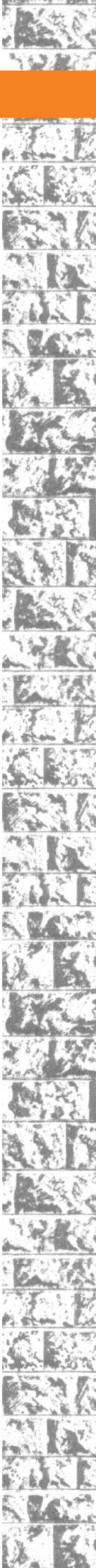
חכמת יוון קבעה שישנן שתי דרכים נפרדות: או ללכת בכוחות הטבע, לפתחם ולחזקם (והם היו הראשונים לפולחן הספורט, לפולחן תרבות הגוף), או ללכת נגד הטבע, להתמסר לפרישות גמורה מכל הכוחות הטבעיים ולחיות חיי-רוח. לא כן ישראל - עליהם נאמר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" - מלכות העוסקת בהנהגה מדינית, וכהונה העוסקת בהנהגה רוחנית, מאוחדות ומלוכדות, "וגוי קדוש" - לא רק בודדים מגיעים לדרגת קדושה, אלא הגוי כולו, העוסק בכל מלאכת העבודה, אף הוא קדוש יאמר לו.

תוכן זה של רוח ישראל, בא לידי ביטוי במנורה הטהורה, שמצד אחד הועלו נרותיה בדרך טבעית, בשמן זית ובהדלקה מעשה ידי בני אדם, ומצד שני דלק בה "הנר המערבי" שהיה כולו גילוי של נס (ועי' שבת כ"ב) - הכח הטבעי והכח הניסי השתלבו יחד, "עדות שהשכינה שורה בישראל", ששכינת - מעלה שרויה על דרי-מטה.

היוונים לא יכלו להבין את דרכם המיוחדת של ישראל, המאחדת את שני הדברים באיחוד מלא, ההשקפה הרואה בגוף בסיס לרוח, והיודעת לפתח קדושה גם בתוככי החיים הטבעיים, והם ניסו להטיל על ישראל את רוחם, את תרבותם. ולכן "כשנכנסו יוונים להיכל - טמאו כל השמנים", הם נלחמו נגד אורם של ישראל, נגד המנורה המופלאה המאחדת את הטבע והנס גם יחד.

ולעומתם קמו והתקוממו החשמונאים מזרע אהרן, ממשפחת הכהונה בישראל. והם שנחצו למלחמת-הקודש, והחזירו עטרת המלכות לישראל, סמלו גם את המאבק הרוחני: הלוחמים בעז ובגבורת הגוף, הם גם המגינים על רוח ישראל ועל נשמתו, על טהרתו ועל מקדשו.

הרב מ"צ נריה. מועדי הראי"ה עמ' קסא

אישים ואירועים

בחיי מרן הראי"ה זצ"ל

להלן קטע מאגרת הרב אל מר פרנק מיום י"ח אלול תרס"ח (1908), מתוך אגרות הראי"ה חלק א, איגרת קנה.

תרס"ח 1908

ב"ה, עה"ק יפו ת"ו, ח"י אלול תרס"ח.
 אזון נעלה ומרום מר פרנק נ"י, שלוי וברכת השנים.

ידע אדוני, שאחרי עבור השנה הבעל"ט שנת תרס"ט, ותחל שנת תרע"י לטובה, תחל אז השנה השביעית, שע"פ דת תהי"ק היא שנת השמיטה, אשר לא מצאו כל גאוני הדורות, אשר באה לפניהם שאלת הישוב, עצה איך להמשיך את עבודת האדמה בלא שום מעצור מצד הדת, כ"א באופן שיעשה שטר מכירה למכור את הקרקע והאילנות, ע"פ תוכן ידוע שמועיל ע"פ הדת, לאינו-יהודי. והנה המכירה הזאת צריכה להיות מאושרת מטעם כבוד הברון או באי-כחו, וכאשר מצד ההלכה צריכים להכין את שטרי המכירה בזמן מוקדם, כי יש ע"ז הצעות רבות שהדין מצריך לעבוד בזה, ע"כ הנני פונה בזה בשאלתי מכבודי, אם בכתב-האמנה המסור ביד כבודי כבר יש די שיוכל כבודו לחתום שטר-המכירה, שיעשה ע"פ הדת, או אולי דרושה על זה הרשאה מיוחדת מכבוד הברון ומהנהגת יק"א מפאריז.

ג' כסלו תרס"ט 1908 מכתב תשובה למר פרנק (נציג הברון) המבקש להתקבל אצל מרן הרב בנושא שנת השמיטה הקרבה.

A. I. KOUK
Grand Rabbin
de JAFFA et Colonies
(Palestine)

אגודת יצחק הכהן קוק
רב ואב"ד
בעה"ק יפן והמושבות תוכב"א

ב"ה, פעה"ק יפן ת"ו יום ג'... חדש... אלול... תרס"ט

זוהי נראה איך יר פתח לי! אג"ו

נאלי נעקשה להודין נכבד אבא אהבתי
 העבתי להו אהבתי אהבתי את. אהבתי דביקתו
 הילוי. אהבתי ע"י דין אהבתי אהבתי אהבתי
 אהבתי אהבתי אהבתי אהבתי אהבתי אהבתי
 אהבתי אהבתי אהבתי אהבתי אהבתי אהבתי
 אהבתי אהבתי אהבתי אהבתי אהבתי אהבתי

אהבתי אהבתי אהבתי אהבתי אהבתי אהבתי

על ההצלה הממשית. שומרי שביעית במדרש נקראים בפי חז"ל "גבורי כח" (ויקרא רבה, פרשה א): "גבורי כח עושי דברו" (תהלים קג) במה הכתוב מדבר א"ר יצחק! בשומרי שביעית הכתוב מדבר: בנחה שבעולם אדם עושה מצוה ליום אחד, לשבת אחת, לחודש אחד, שמה לשאר ימות השנה ודין חמי חקליה ביירה כרמיה ביירה ויהי ארנונה ושתיק יש לך גבור גדול מזה (אדם רואה שדהו ללא עבודה, כרמו ללא עבודה, ונותן מיסים כמו בשנה רגילה). גבורתו של החקלאי השובת מעבודת השדה והכרם, היא גבורה רוחנית, גבורה הבאה מתוך אמונה שהארץ היא של הקב"ה, והוא ציווה עליו לשבות ממלאכתו, והוא בוודאי יצווה את ברכתו וידאג לפרנסתו. מתוך גבורה רוחנית זו יכול החקלאי לצאת לשש שנים נוספות של עמל ועבודה, שישולבו עם אמונה גדולה. סדר זרעים נקרא בפי חז"ל סדר האמונה "אמונה - זה סדר זרעים" (שבת דף לא, א), והתוספות שם מביא את דברי הירושלמי: "שמאמין בחי העולמים וזרעו", ומסביר הרב: "שהנהגה התורית עם הזרעים, שהם היסוד הטבעי הראוי להיות נשאר לעד לכן מחזיק ומקיים למין האנושי להעמידו על תמימות טבעו... כן החינוך הלימודי הזה פועל עליו להגביר שלמות תמימות טבעו הרוחני, שהוא כח האמונה" (עין א"ה, שם). הרב עצמו ניחן בגבורה רוחנית ונפשית נדירה, מספר הרב מ.צ. נריה זצ"ל ב"ליקוטי ראי"ה" (ח"א עמ' 454) בשם ראש עיריית רמת גן אברהם קריניצי ז"ל: "אין גבול להערצה אשר הערצתי את הרב על עמידתו הגאה בפני שלטונות הגויים, שום מנהיג מדיני חילוני לא עמד בפניהם בקומה זקופה כזאת כפי שעמד מנהיג רוחני זה. גם מנהיגים רוחניים אחרים לא היה בהם אף אחד שיקיים בצורה כזאת את הפסוק: 'ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה'". הרב היה מעורב במאבקים רבים במישור הציבורי מול אומות העולם, בתוך החברה היהודית, מול גדולי ישראל אחרים, ובכל מאבק ניכרה גדולתו הרוחנית, דבקותו העצומה בדי' שהעניקה לו את הכוחות לעמוד במאבקים אלו. הרב גילה במשך כל חייו את גבורתו של החקלאי שומר השביעית, צדיקים הם בחינה של שבת, שבת בראשית ושבת הארץ. הרב חניך אותנו למידת הגבורה המושלמת המחברת שמים וארץ. חג החנוכה המשלב כה יפה את הגבורה הרוחנית עם הגבורה המעשית, ובשנת השמיטה שהיא שנת הגבורה הרוחנית, יתן לנו בעז"ה את הכוחות להגיע לאידיאל הגדול של "גבורי כח עושי דברו" - לשמוע בקול דברו, גבורה שמקורה במעמד הר סיני, מעמד מתן התורה, שבו קדמה אמירת ה"נעשה" לאמירת ה"נשמע!"

הרב בניהו ברונר צפת ת"ו

הרב איסר זלמן מלצר זצ"ל

ליטא, מיר, תר"ל - ירושלים, י' בכסלו תשי"ד

הזמין אותי ר' אהרן קוטלר זצ"ל והרבה איתי דברים לשכנע אותי לבטל את הנסיעה. ואף אמר לי: 'אני אוסר עליך לעשות זאת. אתה תתקלקל שם, שם יש אפיקורסים רבים... ואמנם נגלית לעינינו כאן שתי אסכולות, שתי השקפות עולם: החותן וחתנת: האחד - פניו לאי, והשני - הרואה את עתידו, בארה"ב לשם הגיע ערב שנות השואה. בהגיע הגרא"ז לירושלים, החל לשמש כראש ישיבת "עץ חיים" ולהחדיר בתלמידיו את דרך לימודו הליטאית של רבו ר' חיים סולובייצ'יק.

רבים ביקשו תורה מפיו, וכך מסכם מורנו ורבונו הגר"א שפירא זצ"ל, (הרב הראשי לשעבר וכמחצית יובל שנים ראש ישיבת "מרכז הרב"): "רוב הרבנים הזקנים בדורנו ילידי הארץ הם תלמידי ר' איסר זלמן, ולא של גאוני אחרים, ממנו הם קיבלו תלמודם והשקפתם בעיני ציבור."

על השקפותיו והנהגותיו של הגרא"ז ניתן ללמוד מאימרותיו החריפות, בהן ביטא את דעתו, דעת תורה: בהספידו את הראי"ה קבע כי "נפגע חוט השדרה של כלל ישראל" כאשר יצא לחו"ל ופגש את הגאון ר' חיים עוזר גרודזנסקי אמר: "אנחנו גדולים, עד ידית הדלת שלו" על תפילתו של הראי"ה סח: "הלואי והייתי מתפלל נעילה ביום כיפור כמו שהרב מתפלל מנחה רגילה".

ואמנם כך היתה הנהגתו של הגרא"ז ללמוד מתפילתם של אחרים: פעם הלך מרחק ניכר כדי לראות את המקובל ר' שלמה אלישיב זצ"ל, בעל "לשם שבו ואחלמה", בשעת תפילת מנחה, והתפעל ששם עוצם גדולתו בחכמת הנסתר, התפלל בפשטות, כתינוק בן יומו.

גם מסופר כי "התבונן פעם בתפילתו של ילד כבן עשר ואמר: הלואי ויכלתי להתפלל באותה תמימות של הילד הזה".

גדולתו בתלמודו מתגלה אלינו בספריו "אבן האזל", חידושים וביאורים על הרמב"ם. פעלו התורני היה גם בעידוד מפעלים תורניים חשובים: "מכון לדרישת התלמוד, לימים "מכון הארי פישל" והיום "מוסדות אריאל", "הלכה ברורה וביורור הלכה" מיסוד הראי"ה, "מדרש בני ציון" לביורר מצוות תלויות בארץ והרשימה ארוכה למדי.

כמו כן היה בין המיסדים של "ועד הישיבות" גוף שאיחד ותמך בכלל הישיבות בארץ. אף תמך ביסוד המועצות הדתיות בכל רחבי הארץ. בקום המדינה היה בין המזריזים את "אגודת ישראל" להצטרף לממשלה.

נסיים בדברים בהם הוא מתייחס לתקומת מדינת ישראל כפי ששמע מפיו הסופר והחוקר, הרב צבי קפלן שליט"א: "אני אפשר להביע דעות, ליתן עצות לרבונו של עולם... אנו איננו מבינים... הן דורות של צדיקים וקדושים ציפו לזה ולא זכו. דוקא דור זה זכה ועל ידי מי? ע"י בן גוריון ושרתוק (משה שרת)... אבל מסתמא כי רוצה רבונו של עולם: דוקא ע"י בן גוריון ודוקא ע"י שרתוק". ומזכרונותיו של הרב "א הרצוג זצ"ל בדבריו על "תכנית החלוקה": "דבר שלא היה לישראל - כלומר מדינה - זה קרוב לאלפיים שנה ועתה מציעים זאת לפנינו, אם כי במידה עזומה לעת עתה. נא ונא שלא לדחות, ניכר שזה מן השמים".

כך היה יחסו למדינת ישראל. כאשר נסתלק מאתנו בתשי"ד, השאיר לנו תורה ברורה בלמדנות והשקפת עולם שלמה, חובקת זרועות עולם.

לא פלא אפוא כשבאנו, תלמידי ישיבת "מרכז הרב" דאז, לתפילות ראש השנה ויום הכיפורים לישיבת "עץ חיים" חשנו חרדת קודש. רטט של קדושה הרגשנו בהגיענו למבצר התורה בו שימש זקן ראשי הישיבות של ארץ ישראל שלושים שנה בקודש, כשהוא נערץ בכל חוגי העם והישיבות.

היה זה הראי"ה קוק זצ"ל שפנה אל הנהלת ישיבת "עץ חיים" בהצעה לבקש ממי שהיה אז ראש ישיבת קלצק בפולין, לעלות ארצה ולכהן כראש הישיבה. (חיי הראי"ה מאת הרב מ"צ נריה) ואמנם הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל הגיע ובשיעורו הראשון ביום כ"ט טבת תרפ"ה כיבדו הראי"ה בנוכחותו ואף הקדים לשיעור דברי ברכה נלבבים והערכה לדמותו התורנית, הוא כינה אותו: "אחד מגאוני הזמן וממרבצי התורה הכי גדולים שבעולם היהודי" (נדאר היום, ה' שבט תרפ"ה, ח' להצהרת בלפור - המרכז התיעודי ב"בית הרב").

אבי הגרא"ז ר' ברוך פרץ היה תלמיד חכם גדול. בהיות בנו בן עשר שלח אותו לר' יו"ט ליפמן אשר במיר, בעל "מלבושי יום טוב" על מנת ללמוד תורה ולחנכו. בתרמ"ג ורא"ז כבן י"ג, עבר לישיבתו של הנצי"ב בוולוז'ין. ממנו קיבל רובי תורתו וגם חיבתו לארץ ישראל. הוא התחבר לאגודת הסתר "נס-ציונה" שפעלה בין כתלי הישיבה, וחבריה קבלו על עצמם להיות נושאי הרעיון של ישוב א"י והפצתו בין שדרות העם.

בשבע שנותיו בוולוז'ין, תרמ"ג-תר"ן, הושפע במיוחד מדרך הלימוד של הגאון רבי חיים סולובייצ'יק, שמאד העריכו ואף התבטא כי בזכות תלמידו הצעיר "נפתחים לי מקורות המוח".

רא"ז אף למד שנה אחת בראדין בשנת תרנ"א, כדי להכיר מקרוב את "החפץ חיים" והליכותיו בקודש.

בשנת תרנ"ב נשא את בילה הינדה, בת ר' פייבל פרנק. היא נודעה בבקיאווה בתני"ך ולא פלא שאחד מבניה היה לימים פרשן המקרא הנודע, פרופ' פייבל מלצר ז"ל. בן נוסף היה צבי יהודה, שהיה לימים רבה של העיר רחובות. (הרבה פרטים ברשימה זאת מובאים בזכות ראיון יסודי שנתן הוא לסופר ר' ישראל ארליך. כמו כן נעזרתי בספר של נכדו של רא"ז, הרב ידעאל מלצר, "בדרך עץ החיים").

בית חותנו של רא"ז היה בית ועד לחכמים, במיוחד באו לשם ראשוני תנועת המוסר: ר' יצחק בלאזר, ר' נפתלי מאמשטרדם ור' נתן צבי פינקל, זצ"ל.

גיסו, ר' משה מרדכי אפשטיין (לימים ראש ישיבת חברון) היה אז חברו הקרוב ולמדו בחברותא. היו ביחד באגודת "נס-ציונה" ולא פלא ששניהם נתמנו ע"י ראש ישיבת סלובודקא, הסבא ר' נתן צבי פינקל, לרמ"ם בישיבתו, כאשר רא"ז בן כ"ד בלבד! משם הוזמן לשמש ראש הישיבה החדשה בסלוצק, אשר במהרה גדלה מאוד, בתרס"ג אף נבחר לרבה של העיר, במקום הרידב"ז שעלה ארצה.

במלחמת העולם עברה הישיבה לקלצק, פולין. רא"ז בעצמו נשאר ברוסיה, ואף הוכנס למעצר על חטא הרבצת תורה. רק בשנת תרפ"ג נמלט מהבולשביקים, הצטרף לישיבתו בקלצק שהונהגה בינתיים ע"י חתנו, הרב אהרון קוטלר זצ"ל. ובסוף תרפ"ג השתתף בכנסיה הגדולה של אגודת ישראל, ונבחר אח"כ לנשיאה של "מועצת גדולה בתורה".

שאיפתו לעלות ארצה לא ידעה מנוח. בתרפ"ה הוא עלה ארצה. כאשר הוא מצרף אליו אחד מתלמידיו האהובים, ר' משה חיגר ז"ל, שהיה במהרה החברותא של הרב שלום נתן רענן זצ"ל ובסוף דרכו הציבורית שימש היועץ המשפטי של משרד הדתות במדינת ישראל. וכך הוא מציין באוטוביוגרפיה שלו: "באחד הערבים אמר לי ר' איסר זלמן שאם אני רוצה לנסוע איתו לארץ ישראל, עלי לכתוב להרב קוק (זצ"ל) ולבקש ממנו לקבל אותי לישיבה החדשה שלו... כשהתפרסם בישיבה שאני מתכוון לנסוע לא"י,

הרב יוסף ברמסון

חוקר במרכז התיעודי ב"בית הרב"

מחבר "ופדויי ה' ישובון" על מפעל ההצלה של הרב זצ"ל

עלון חדשי בהוצאת "בית הרב"

רח' הרב קוק 9, ת.ד. 6275, ירושלים 91062

טל' 02-6242908 פקס' 02-6232560

betharav@zahav.net.il • www.moreshet.co.il/beit-harav

עריכה: שושנה רייך עיצוב גרפי: אופירה קוקובר

מגד ירחים

